

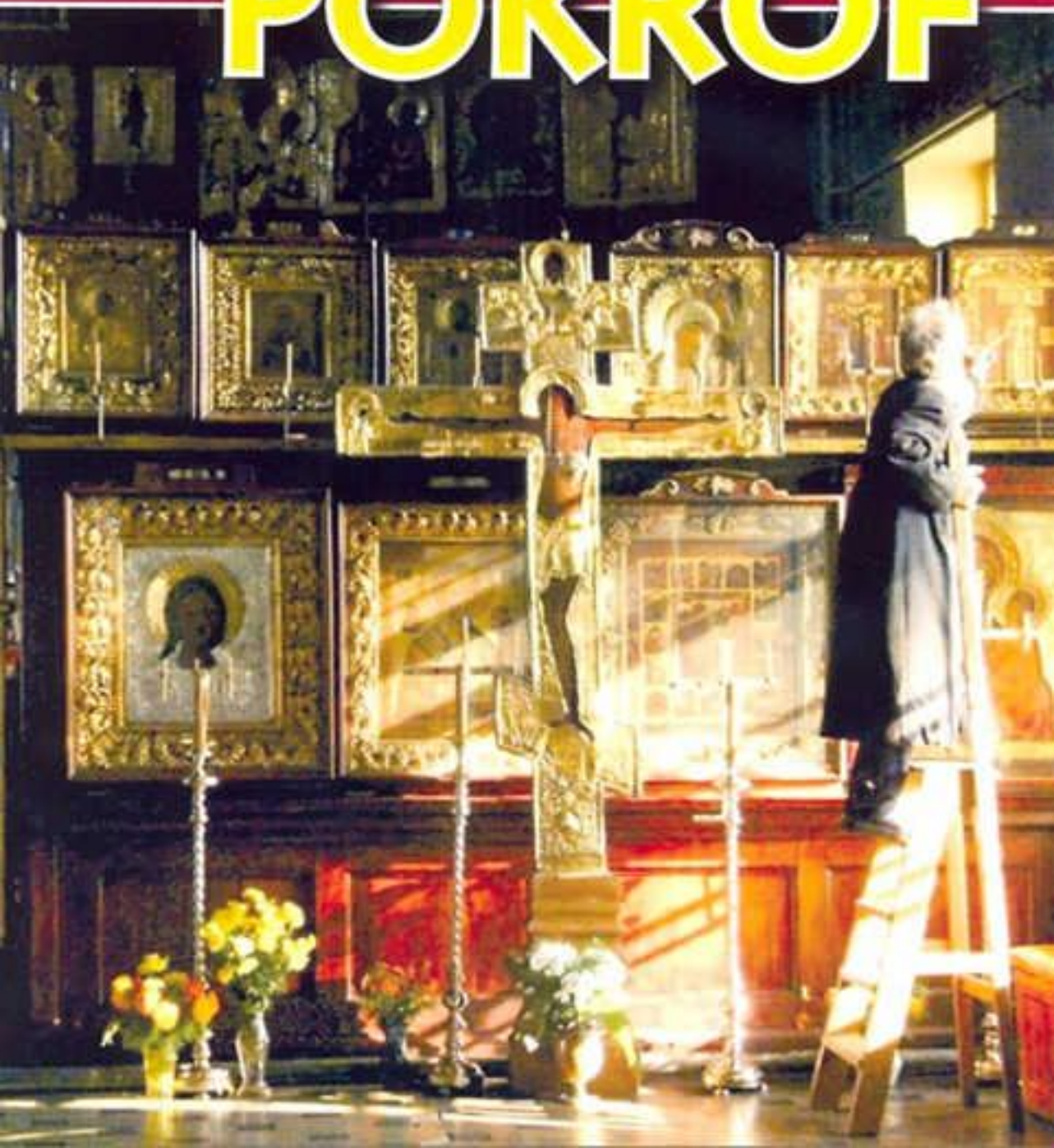
JAARGANG 53

NUMMER 3

MEI-JUNI-JULI 2006

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

# POKROF



## Inhoud

- 1 **“Beetje bij beetje misvormd”**  
Oudgelovigen in Letland zoeken  
voorzichtig hun koers  
F. Hoppenbrouwers
- 4 **“Doel oecumene allereerst herstel  
van de eenheid”**  
Archimandriet Elpidophoros  
G. van Dartel
- 7 **Orthodox kerkenpad IV  
Minsk**  
W. van den Bercken
- 10 **Hou vast wat wezenlijk is en  
kijk vooruit**  
Antonius de Grote, man van de  
Geest  
D. Langerhuizen
- 12 **Stukjes van een mozaïek**  
J. Sanders
- 14 **Nieuws**
- 16 **Hoop en verwachting.  
De Koptische Orthodoxe Kerk**
- 17 **De Koptische Kerk in Afrika**  
Bisschop Paul en zijn missie  
L. van Leijssen
- 19 **“Naar de wereld kijken door het  
prisma van het Rijk Gods”**  
Bisschop Ignatije over de  
oecumene  
G. van Dartel
- 21 **Liturgieagenda**

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord.

**Redactie:** Wil van den Bercken, Dolf Bruinsma, Geert van Dartel (waarnemend hoofdredacteur), Josephien van Kessel, Dolf Langerhuizen, Leo van Leijssen (redactiesecretaris), Heleen Murte-van den Berg, Huub Vogelaar.

**Administratie en redactiesecretariaat:** Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471, e-mail: secretariaat@oecumene.nl, internet: <http://www.oecumene.nl>.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingen dienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementsprijs is € 15,-, giro 5679145, t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch. Voor België: 001-3309231-55, Pokrof t.n.v. Jef Devisscher, Ieperstraat 24, 02300 Turnhout, tel. 014-413927.

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

## Van de redactie

Op de omslag van deze derde Pokrof van het jaar is een foto van een oudgelovige kerk in Riga afgebeeld. Hij werd gemaakt door Frans Hoppenbrouwers tijdens een reis naar Letland. “Oudgelovigen hebben van oudsher weinig op met vreemden. Het zijn buitenstaanders die in een door de antichrist beheerste wereld leven,” schrijft Hoppenbrouwers. Het is moeilijk toegang te krijgen tot een oudgelovige kerk en in contact te komen met de mensen. Een buitenstaander wordt gauw van het kastje naar de muur gestuurd. We zijn verheugd dat we met het artikel van Frans Hoppenbrouwers voor u de wereld van de oudgelovigen voor een deel kunnen ontsluiten.

Ook een minder bekende kerk in de oosterse wereld: de Koptisch-orthodoxe Kerk van Kenia. Pas in 1976 werd de eerste Koptisch-orthodoxe kerk in Kenia gebouwd. De kerk heeft sindsdien een grote activiteit ontplooid. Bisschop Paul van de missie in Afrika was op bezoek in Nederland om steun te verwerven voor projecten van de kerk, die zich vaak richten op de grote sociale problematiek in het Afrikaanse land. Op de Zondag voor de Oosterse Kerken op 14 mei stond de Koptisch-orthodoxe Kerk centraal en twee projecten van bisschop Paul.

Spin-off van de Assemblee van de Wereldraad van Kerken in februari van dit jaar zijn twee interviews met Orthodoxe bisschoppen. Bisschop Ignatij uit Servië vertelt over de Orthodoxe oecumene, met name met de Rooms-katholieke Kerk, en geeft zijn zienswijze op het wezen van de Kerk. Theoloog en archimandriet Elpidophoros van het Grieks-orthodoxe patriarchaat van Constantinopel te Istanbul spreekt over de oecumene en over de positie van Turkije en de plaats van het patriarchaat daarin.

Ook in dit nummer de vierde aflevering van het Orthodoxe kerkenpad en een artikel van dr. Jan Sanders, priester en oriëntalist, die de puzzelstukjes van een mozaïek bij elkaar past. Hij zoomt in op een relatief recente vondst van twee christelijke mozaïeken in Israël. Uit de details abstraheert hij het verhaal van gelovigen van de vroege kerk.

Toren van de kerk van de (wereldwijd grootste) oudgelovige Grebentsjikovgemeenschap aan de rivier de Daugava te Riga in Letland. (Foto: F. Hoppenbrouwers)

## **“Beetje bij beetje misvormd”**

### **Oudgelovigen in Letland zoeken voorzichtig hun koers**

**Toegang tot een Oudgelovigenkerk wordt niet gemakkelijk verkregen. Een onaangekondigde bezoeker raakt al gauw van het kastje naar de muur. Zo ook in Riga, de hoofdstad van Letland: “Komt u morgen terug, dan hebben we een gebedsdienst.” De dag erna, op het opgegeven tijdstip, blijkt de viering al lang en breed voorbij.**

**Gelukkig, de ene oudgelovige is de andere niet. Bij een bezoek aan het kerkje van Maria Pokrof in de oostelijk gelegen provincieplaats Jekabpils legt nastavnik Vasilij Vasilivitsj naast de verborgen schatten van 350 jaar traditie ook de vraag naar de toekomst van zijn kerk op tafel: “De bootsman in de storm klampt zich vast aan het roer en hij kan het niet loslaten. Nu echter moeten we ons meer vrijheid gunnen.”**

Oudgelovigen hebben van oudsher weinig op met vreemden. Het zijn buitenstaanders die in een door de antichrist beheerste wereld leven en daarom, ook anno 2006, soms uit ander servies te eten en te drinken krijgen. Intense afkeer van hervormingen in de Russisch-orthodoxe Kerk in 1652, de breuk met haar kerkelijke hiërarchie en onderdrukking door de tsaren tot in de 20e eeuw leidden tot radicale wereldvijandigheid. In de 17de eeuw was zelfverbranding een legitiem middel om aan arrestatie en mogelijke geloofsverzaking te ontsnappen.

Terwijl de oudgelovigen de Orthodoxie van vóór 1652 aanhingen, maar dan zonder priesters of bisschoppen, was hun mentaliteit niet erg Russisch en leken ze veel meer op steile calvinisten: bescheiden, streng, serieus, vol arbeidsethos. Ze maakten fortuin in handel en industrie en groeiden uit tot de moderniseerders van Rusland in de 19e eeuw. Want, nadat de oudgelovigen door vervolging naar de grenzen van het alsmaar uitdijende tsarenrijk verdreven waren, kwamen ze opnieuw in zijn invloedssfeer toen Letland in 1710 Russisch en in 1944 Sovjetcom-

munistisch werd.

Eeuwenlange wereldverzaking in combinatie met communistische repressie (1944-1990) heeft de Letse priesterloze Oudgelovigenkerk in crisis gebracht. Zonder enige weerbaarheid tegen de moderne tijd raakten oude tradities in de vergeethoek. Onder dwang werden de oudgelovige dorpen verruild voor de grauwe flats van de collectieve boerderij en arbeidszin gesmoord in de bestendige alcoholroes van het kolchozleven. De vraag naar de toekomst, en zelfs het overleven, staat nu centraal. Voor het eerst sinds eeuwen.

Vasilij Vasilivitsj (27) is sinds 2002 *nastavnik*, het gekozen hoofd, van de Maria Pokrofkerc in Jekabpils. Onder zijn leiding wordt het gebedshuis gerenoveerd, wat moeite kost maar minder ingewikkeld is dan het geloof bij de tijd brengen. Sprekend over nieuwe kerkelijke perspectieven stelt de familievaader en voormalig politieagent met bokserpostuur zijn bondige diagnose: “Het roer moet om.”

## Renovatie

Opgestapeld rechts naast de kerk staan de oudroze en vaalbruine kerkbanken totdat ze hun plaatsje in het kerkgebouw terugkrijgen. Daar hangen ook wat bouwvakkers lusteloos rond. De vloer wordt opnieuw gestort en ze wachten al enkele uren op de cementwagen. Nastavnik Vasilij grijpt naar zijn mobiele telefoon, maar hij zal er niet in slagen deze dag nog iets te regelen.

Sinds vijftien jaar Letse onafhankelijkheid slaan nieuwbouw en renovatie de klok in de christelijke kerken van Letland. Vooral de kleintjes, zonder connecties met het buitenland, moeten vaak met heel beperkte middelen stap voor stap te werk gaan. Zo wordt nu de Maria Pokrof onder handen genomen. De kerk is helemaal leeggeruimd en opgeslagen in het houten parochiehuis dat direct aansluit op het stenen kerkgebouw met zinkplaten zadeldak. De iconenwand is degelijk ingepakt in plastic en doeken en Vasilij Vasilivitsj gaat er tevergeefs op zoek naar de icoon die de kerk haar naam geeft.

Het gebouw draagt de sporen van het turbulente communistische verleden. De kerk gold toen als een monument, bleef zo voor het ergste verval behoed, maar is toch sterk verwaarloosd. Een heel bijzonder onderdeel is de in 1978 van staatswege opgedrongen klokkentoren als vervanging voor een traditionele 'klok'. In een hoek van het terrein staat deze roestige metalen balk die ooit met een ijzeren staaf werd aangeslagen en met haar karakteristieke geluid de gelovigen naar de kerk riep.

## Nieuwe tradities

Tijdens een rondgang door de Maria Pokrof, langs iconostase, tijdelijke gebedsruimten, doopkamertje, kantoor, vergaderzaal en zolder, én langs de communistische klokken, keert nastavnik Vasilij zijn kerk binnenste-buiten. Oude tradities vormen het hart van het geloof en zijn tegelijkertijd de grote zorg van deze oudgelovige voorganger. "In onze oudgelovigenkerk staat een gekozen leider aan het hoofd en die doet alles in de parochie, maar er zijn geen sacramenten behalve de doop en de biecht. We hebben immers geen priesters. Om deze reden echter kan het volle mysterie van de Kerk niet bestaan en ontbreekt een goed begrip van onze liturgie, oude boeken, gebed en zang."

"Het kerkelijke huwelijk bijvoorbeeld werd iets heel vreemds. Als voorbereiding moeten de huwelijkskandidaten veertig dagen lang vasten en veel bidden om bijstand, terwijl er niet zoiets bestaat als een kerkelijke inzege-

### Links

[http://en.wikipedia.org/wiki/old\\_believers](http://en.wikipedia.org/wiki/old_believers) - Deze Engelstalige webpagina geeft veel bruikbare informatie over de oudgelovigen in Oost-Europa, maar in de praktijk kunnen bepaalde tradities, gewoonten en overtuigingen, van plaats tot plaats verschillen. Dat komt door de grote kerkelijke diversiteit bij de oudgelovigen en de theologische heroriëntatie ná 1990.

<http://www31.brinkster.com/rpsc-volga/index.htm> - Deze Volgogradskoe Staroöbrjadtsjestvo-website vormt een goed startpunt richting Duits-, Engels- maar meestal toch Russischtalige informatie over de Oudgelovigenkerk mét en zonder priesters en hiërarchie.

ning. Natuurlijk, we hebben wetten voor het samenleven, en als onze gelovigen trouwen, kunnen ze naar de kerk gaan. Toch blijft het mysterie achterwege. In kleine gemeenschappen in Letland brengt vaak juist een vrouw orde in kerkelijke zaken. Maar hoeveel mag ze doen? Soms is ze nastavnik. Dat is niet goed, omdat, zoals de apostel Paulus schrijft, in de kerk de vrouwen moeten zwijgen."

Daarom draait alles volgens de Jekabpilsse gemeenteleider om het aannemen van een kerkelijke hiërarchie en het herstel van het priesterambt. "Vroeger waren er bisschoppen en priesters, maar na de tsaristische reformatie zijn we altijd onderdrukt. We werden grensgangers zonder priesters en de gelovigen kozen voortaan hun leiders. We leven met oude wetten en we houden God in ons hart, zij het zonder gewijde voorgangers of bisschoppelijke hiërarchie. De bootsman in de storm klampt zich vast aan het roer en hij kan het niet loslaten. Nu echter moeten we ons iets meer vrijheid gunnen, want stap voor stap zijn we afgedwaald van de Orthodoxe Kerk van de oude tijd."

Alle problemen in de Letse Oudgelovigenkerk lijken rond deze vraag te draaien. Willen de gelovigen ja of nee priesters en bisschoppen hebben? Slechts een heel kleine minderheid lijkt deze vraag positief te beantwoorden. Vasilij Vasilivitsj' leermeester in Riga en initiatiefnemer van aansluiting bij de Russisch-orthodoxe kerk van Moskou, hoofdnastavnik Ioann Miroljoebov, moest enkele jaren geleden bakzeil halen en werd afgezet.

## Sterk geloof

En toch, ondanks het gevoel dat zijn kerk van de oorspronkelijke tradities is afgedwaald, blijkt nastavnik Vasilij fier op zijn wortels, op zijn geloof. Meer dan eens benadrukt hij de aanwezigheid en de noodzaak van een “goed, sterk en krachtig geloof” bij zijn gelovigen. Staand bij het doopbekken, een grote vaalgroene ronde ton van ongeveer een meter doorsnee en anderhalve meter hoog, vertelt hij hoe iedere dopeling, volwassen of kind, er in ijskoud water wordt ondergedompeld. “Het water moet koud zijn en de kracht van het geloof trekt de dopelingen er doorheen. Ook longlijders gaan daarin. We hadden pas nog een astmapatiënt die onwel werd, maar we hebben hem met medicijnen weer op de been geholpen. Voor een baby met een hartafwijking hebben we een uitzondering gemaakt en er één emmer warm water bij gedaan.” De nastavnik oogt trots. Hij lacht breeduit.

Een andere opmerkelijke, niet minder afschrikwekkende praktijk is het eten van beschilderde overjarige paaseieren die met Pasen worden weggelegd en pas een jaar later geconsumeerd. “Kijk, dit paasei”, vertelt de leider van de Maria Pokroffparochie, “je kunt het gewoon bewaren. Het gaat niet kapot. Met het volgende paasfeest kun je het zo opeten. Ik heb zelf ook een van die een jaar oude eieren genuttigd. Niets aan de hand, het smaakt alleen iets anders. We hebben een familie die ze pas na twee of drie jaar eten. Ze hebben een goed, sterk geloof.”

Kruisen blijken verschillend voor mannen en vrouwen, voor kinde-



*Nastavnik Vasilij Vasilivitsj van de Oudgelovigenkerk te Jekabpils in Oost-Letland met het 19e-eeuws liturgisch boek (foto: F. Hoppenbrouwers).*

ren, volwassenen en ouden van dagen. Dragen de levenden metalen exemplaren, de doden krijgen enkel een houten kruis. Immers, niemand neemt iets mee uit dit tijdelijke naar het eeuwige leven, dus alles wat het graf in gaat moet vergaan.

Vasilij Vasilivitsj toont een vroeg 19e-eeuws zangboek. “Het is heel moeilijk te leren. We gebruiken een toonladder met zes noten en de 120 tekens boven die noten geven het volume en de lengte van de toon aan.” De nastavnik brengt enkele bladzijden ten gehore. Luid en zacht, recitatieven. Hypnotiserende zang klinkt in zijn kleine kantoortje. “Deze manier van zingen komt uit Byzantium”, doceert hij, maar als je niet op de woorden let, kan het ook een boeddhistische monnik

of een sjamaan uit Siberië zijn. Zang, eerder een mannen- dan een vrouwenzaak, is heel erg belangrijk in het kerkelijke leven. “Waarom?” Dat kan nastavnik Vasilij niet zeggen. “Nu, dáárom. Het is onze traditie.”

## Te modern

Ook in een kerk, waar mannen links en vrouwen rechts in de kerk staan en zitten, en waar men bij uitstek put uit oude traditie, leeft het besef dat moderniteit en kerkelijke vernieuwing niet per se slecht zijn. De voorganger van de Maria Pokroff gaat zeker met zijn tijd mee. Daarvan getuigt naast zijn mobieltje ook het verlangen naar een kerkstructuur die het kerkelijke gehalte van de priesterloze Oudgelovigenkerk moet verhogen. De laatste vijftien jaren zonder communisme hebben intussen nieuwe dilemma's geschapen. Zo blijkt Vasilij Vasilivitsj niet heel gelukkig met de keuzes die hij moest maken rond zijn privéleven. Lachend: “Mijn gemeente kan me slechts een klein salaris geven, dus heb ik mijn vrouw erop uit gestuurd om te gaan werken.” Het blijkt toch vooral de bravoure van de boer met kiespijn, want op de lach volgt een diepe zucht en de ogen staan droevig. Ook de oudgelovige nastavnik uit Jekabpils moet buigen voor de eisen van de nieuwe tijd, terwijl geloof en traditie anders leren.

Frans Hoppenbrouwers

*Frans Hoppenbrouwers is studiesecretaris bij de stichting Communicantes. Hij reist veelvuldig naar de Baltische landen en andere landen in die regio.*



## **Archimandriet Elpidophoros:**

**“Doel oecumene allereerst herstel van de eenheid”**

***Tijdens de Assemblee van de Wereldraad van Kerken (Porto Alegre, 13-23 februari) sprak Geert van Dartel met de eerste secretaris van de Heilige Synode van het Oecumenisch Patriarchaat, archimandriet Elpidophoros Lambriniadis. De Orthodoxe familie in de Wereldraad bestaat in feite uit twee kerken, de oosters-orthodoxe en oriëntaals-orthodoxe. Het patriarchaat van Constantinopel is oosters-orthodox en de archimandriet spreekt hier vanuit dat perspectief. Een interview met een warm pleitbezorger van de oecumene.***

Archimandriet Elpidophoros (1967) bekleedt deze belangrijke kerkelijke functie vanaf februari 2005. Hij is de opvolger van metropoliet Meliton, die deze taak achttien jaar had uitgeoefend. We maken kennis bij een kop koffie in een van de restaurantjes op de campus van de Pauselijke Universiteit van Porto Alegre.

Archimandriet Elpidophoros is een jonge man met een vriendelijke en krachtige uitstraling. Door zijn studie is hij uitstekend voorbereid op zijn belangrijke werk in het secretariaat van de Heilige Synode. Hij studeerde theologie in Thessaloniki waar hij in 2001 promoveerde op een studie over de rol van Severus van Antiochië op het vierde oecumenische concilie (451) in Chalcedon. Tussen 1990 en 1994 studeerde hij aan de Universiteit van

Bonn Byzantijnse geschiedenis onder begeleiding van de katholieke byzantinoloog Erich Trapp. In Bonn bestudeerde hij voor zijn licentiaat de verslagen van de dialogen die Thomas Mozarini voerde om de Griekse clerus en gewone gelovigen te winnen voor Rome. Mozarini was tijdens de de Latijnse bezetting van Constantinopel (1204-1261) door de paus tot patriarch benoemd. Doel van de dialogen was de Griekse clerus en de gelovigen te winnen voor Rome.

“Deze dialogen zijn opgetekend door de gebroeders Ioannis en Nikolaos Messaritits. Het zijn apologetische teksten die vanuit een Orthodox gezichtspunt geschreven zijn. We vinden hierin de eerste elementen van de anti-Latijnse gezindheid die zich in de loop der eeuwen heeft verdiept. Het probleem van de dialogen die

*De Grieks-orthodox archimandriet Elpidophoros (rechts op de foto) is trots op de internationaal samengestelde jongerendelegatie van het Oecumenische Patriarchaat van Constantinopel op de Assemblee van de Wereldraad van Kerken. Deze vond plaats in februari 2006 in Porto Alegre, Brazilië. (Foto: G. van Dartel)*

Mozarini hield, was dat deze dialogen niet tussen gelijkwaardige partners gevoerd werden.”

### **Wereldraad**

Als eerste secretaris van de Heilige Synode en als lid van de commissie Faith and Order (Geloof en Kerkorde) van de Wereldraad is archimandriet Elpidophoros zeer nauw betrokken bij de oecumenische beweging. In de traditie van het Oecumenisch patriarchaat toont hij zich een warm pleitbezorger van de oecumenische toenadering tussen de kerken van Oost en West op basis van gelijkwaardigheid.

“Het Oecumenisch patriarchaat spant zich al meer dan honderd jaar in voor de samenwerking van christenen. Al in 1902 riep patriarch Ioakim III in een brief de kerken op om samen te komen en een dialoog te starten. De christenen leefden in die tijd

in een bedreigde situatie. Patriarch Ioakim III was misschien wel de briljantste patriarch van de vorige eeuw. Hij zag toen al dat de gemeenschappelijke grond, de gedeelde waarheid van het geloof, de basis is voor samenwerking en solidariteit tussen christenen. Het patriarchaat is vanaf het begin betrokken geweest bij de oecumenische samenwerking binnen de Wereldraad.

Vanaf het begin echter was de Orthodoxie een minderheid ten overstaan van een grote protestantse overmacht. Geleidelijk werd de Orthodoxie een druppel in een protestantse oceaan. Behoudens in Faith and Order, waarin ook de Katholieke Kerk vertegenwoordigd is, voelden de Orthodoxen zich in de commissies van de Wereldraad hoe langer hoe meer ongelukkig.

Een tweede omstandigheid die tot een herbezinning heeft bijgedragen, was de ontwikkeling binnen de Orthodoxie na de val van de Muur. De Orthodoxe Kerk in Oost-Europa is in de jaren '90 door een crisis heen gegaan. Er ontstond een sterk anti-westers sentiment. Interne problemen werden daar ook wel eens op afgeschoven. De vraag kwam op of de Orthodoxe Kerken nog wel in de Wereldraad zouden moeten blijven. Het ging daarbij niet alleen om theologische argumenten, maar vaak ook om sociologische en politieke overwegingen. In 1998, nog voor de assemblee in Harare, werd daarom op initiatief van de Oecumenisch patriarch een panorthodoxe synode gehouden. Daar werd besloten om in Harare de problemen aan de orde te stellen die de Orthodoxie had met de



gang van zaken in de Wereldraad. Dit leidde in Harare tot de oprichting van de Speciale Commissie inzake de Participatie van de Orthodoxe Kerken in de Wereldraad.”

Archimandrite Elpidophoros is erg tevreden met het resultaat van het werk van de Speciale Commissie. Hij hoopt dat dit de weg opent voor de Orthodoxe Kerken van Bulgarije en Georgië (beide uit de Wereldraad getreden in 1998) om weer aansluiting te vinden bij de Wereldraad. Zijns inziens lagen interne en niet theologische problemen ten grondslag van het besluit van beide lokale kerken om uit de Wereldraad te treden. “Wellicht verloopt de weg terug via het geassocieerd lidmaatschap. In ieder geval houdt de Orthodoxe Kerk de plaatsen van beide lokale kerken in het Centraal Comité voor hen open. Ze worden nu voorlopig bezet door vertegenwoordigers van andere lokale kerken.”

### **Commitment**

De voorzitter van het Centraal Comité, de Armeens-apostolische katholikos Aram I, ging in zijn rede tijdens de assemblee uitvoerig in op de problemen waar de oecumenische beweging momenteel voor staat. Hij sprak ook van een gebrek aan visie.

Archimandrite Elpidophoros is gedecideerd als het gaat over het doel van de oecumene en weet zich hierin gesteund door het beleid van de Oecumenische patriarchen in de afgelopen decennia.

“Het doel van de oecumenische beweging is allereerst het herstel van de eenheid. We kunnen daarvan nooit afstand doen. We zullen deze opdracht nooit vergeten. We werken daaraan in het geloof dat we wegen zullen vinden om de scheiding te overwinnen. Het is waar dat de inzet voor de eenheid van de lokale kerken uiteenloopt. Veel Orthodoxe kerken zijn erg traditioneel. De rol van de leider is erg belangrijk. De mensen volgen de leider. Het Oecumenisch patriarchaat is zeer geëngageerd aan de oecumene. Negentig procent van de priesters is goed opgeleid. De laatste drie patriarchen hebben zich zeer sterk ingezet voor het herstel van de eenheid. Patriarch Athanagoras was bezielde door de geest van eenheid. Zijn opvolgers zijn op deze weg voortgegaan. We hebben het over een traditie van veertig jaar. Dat wil wat zeggen. In de kerken van Griekenland en Servië zien we veranderingen ten goede. Aartsbisschop Christodoulos van Athene heeft de paus ontvangen en bereidt een bezoek aan Rome voor. In de Orthodoxie is er opnieuw een sterk commitment om voor de eenheid te werken. We kunnen niet leven in het isolement. We leven bovendien niet in gesloten samenlevingen.”

### **Katholieke Kerk**

In december 2005 werd bekend gemaakt dat de theologische dialoog tussen de Orthodoxe Kerk

en de Rooms-katholieke Kerk in september 2006 weer van start zal gaan met een bijeenkomst in Belgrado. De spanningen in de betrekkingen tussen de Orthodoxe en de Rooms-katholieke Kerk lijken te luwen.

“De politieke veranderingen in 1989 zijn van grote invloed geweest. Er ontstond een groot conflict over het uniatisme. De verklaring van Balamand (1993) daarover leidde tot verdeelde reacties bij de Orthodoxen. Het is opvallend dat de meeste oppositie tegen Balamand kwam van lokale kerken die zelf met het verschijnsel van het uniatisme niet zoveel te maken hebben. Niet het Grieks-orthodoxe patriarchaat van Antiochië maakte bezwaar tegen de voortzetting van de dialoog, maar bijvoorbeeld wel de Kerk van Griekenland die het probleem in eigen huis niet heeft. Ook de Roemeens-orthodoxe Kerk was voor de voortzetting van de dialoog.

In 1999 knapte de dialoog tijdens een bijeenkomst in Baltimore. Gelukkig zijn wel de tweejaarlijkse ontmoetingen van het Oecumenisch patriarchaat met de Pauselijke Raad voor de Eenheid doorgestaan. Steevast was het eerste punt op onze agenda de dialoog tussen de Orthodoxe en de Rooms-katholieke Kerk. Al voor de verkiezing van de nieuwe paus heeft het Oecumenisch patriarchaat alle lokale Orthodoxe kerken geconsulteerd over de voortzetting van de dialoog met Rome. Allemaal hebben ze ingestemd met de voortzetting van de theologische dialoog. De nieuwe dialoog zal gaan over het primaatschap, omdat daar naar onze overtuiging de wortel van

het uniatisme ligt.”

Archimandriet Elpidophoros vertelt dat de Orthodoxe Kerk blij is met de keuze van paus Benedictus XVI. “Hij is een teken van hoop voor de Kerk. Veel orthodoxe bisschoppen en theologen kennen de paus nog als theologieprofessor van hun studies in Duitsland. De dialoog wordt met vertrouwen tegemoet gezien. Wat uit de dialoog zal voortvloeien valt niet te voorspellen. Dat ligt helemaal open. De dialoogcommissie zal onderzoeken waar de gemeenschappelijke grond ligt, waarin overeenstemming bereikt kan worden en waar verschillen liggen. Het wordt een meerjarig dialoogproces. Het onderwerp kan niet op één bijeenkomst worden afgehandeld. Het bereiken van consensus hoeft bovendien nog niet automatisch te leiden tot het herstel van de communio. Ondanks de grote toenadering is bijvoorbeeld de volledige communio van het Oecumenisch patriarchaat met de oriëntaalse kerken ook nog steeds niet hersteld.”

### **Turkije en de EU**

Het Oecumenisch patriarchaat zetelt in Istanbul. Dankzij het internet is het mogelijk om wereldwijd een netwerk van contacten te onderhouden. Wat betekent de aansluiting van Turkije bij de Europese Unie voor het Oecumenisch patriarchaat? Als Turks staatsburger die de Turkse taal even vloeiend spreekt als zijn moedertaal is archimandriet Elpidophoros ook hierover zeer duidelijk.

“Het Oecumenisch patriarchaat heeft vanaf 1991 openlijk en op ieder niveau de toelating van

Turkije tot de Europese Unie bepleit. In die tijd waren de Kerk van Griekenland en de Griekse staat nog tegen een Turks lidmaatschap van de Europese Unie. Dit is een tijd van verandering. Als Turkse staatsburgers pleiten we voor de belangen van de Turkse burgers. Overigens kan Europa de Turken ook niet buitensluiten. Miljoenen Turken leven in West-Europa. Vanaf 1923 is Turkije een seculiere staat en Turkije heeft een grote betrokkenheid op de westerse waarden. Het is belangrijk dat Turkije de ondersteuning van het Westen krijgt en dat er in het Westen een positieve politieke wil is. Maar van de andere kant is het noodzakelijk dat Turkije de westerse waarden van godsdienstvrijheid en mensenrechten aanvaardt. In Turkije bestaat het misverstand dat godsdienstvrijheid de staat in gevaar brengt. De nationalisten in Turkije gebruiken dat tegen de christenen. In Turkije bestaan er 23 islamitische theologische faculteiten. Het enige christelijke theologische instituut Chalki is op last van de regering gesloten. Het patriarchaat wil het instituut heropenen. De regering wil de toestemming niet geven met als argument dat de moslims dan zullen komen met het verzoek om nog een islamitische faculteit te openen, terwijl er al 23 zijn. Het patriarchaat komt op voor het respecteren van de burgerrechten van alle burgers. De aansluiting bij Europa is in dat kader belangrijk en delicaat. Het zou heel slecht zijn als Europa Turkije zou weren.”

Geert van Dartel



*Latijnse Simon en Jelena-kerk in Minsk, Wit-Rusland, met in de crypte een Grieks-katholieke gebedsruimte.*



## ***Orthodox kerkenpad: Minsk***

***Deze vierde aflevering van het Orthodox kerkenpad voert naar Minsk. Hoewel Minsk een historie heeft van meer dan 900 jaar heeft de stad nauwelijks historische gebouwen: 80-90% van Minsk is in de Tweede Wereldoorlog verwoest. De stad ontstond in het Kiëvse Roes; in de 14e eeuw kwam zij bij het Litouwse hertogdom en later bij het Poolse rijk en in 1793 werd zij deel van het Russische rijk. Pas sinds 1991 is Minsk hoofdstad van het onafhankelijk Belaroes'.***

Wat nog resteert van het oude Minsk is te vinden in de Triniteitswijk aan de rivier de Svi-slotsj. De naam van de wijk stamt

van een middeleeuwse kerk met die naam, katholiek of orthodox, dat is niet duidelijk. Hier staan de oudste kerken van de stad, date-

rend uit de 17e eeuw: de orthodoxe H. Geest-kathedraal (1642), schuin tegenover haar de rooms-katholieke Maria-kathedraal (1700), en even verderop de orthodoxe Petrus en Paulus-kerk (1613). Alle drie de kerken zijn in katholieke barokstijl gebouwd, met langwerpig schip en tweelingtorens aan de voorgevels. Achter de orthodoxe kathedraal ligt nog een kerk van het voormalige Bernardijnenklooster (Bernardijnen is een andere naam voor cisterciënzers) thans



*De orthodoxe H. Geest-kathedraal van Minsk (Wit-Rusland).*

in gebruik als Nationaal Archief. Deze katholieke architectonische signatuur is het gevolg van de langdurige Poolse invloed. Geen Russische koepels dus in het centrum van Minsk.

De orthodoxe kathedraal is de meest harmonieuze van deze kerkgebouwen. Zij is oorspronkelijk als katholieke kerk gebouwd voor het aanpalende Bernardinessenklooster en pas in 1852 werd het een orthodoxe kloosterkerk en omgedoopt tot H. Geest kerk. Na de Revolutie (1917) werd het complex gesloten en in 1961 werd de kerk de kathedraal van de metropoliet van Minsk. De witte gevel, geleed in drie horizontale lagen die doorlopen op de twee identieke

torens in de flanken, heeft een serene uitstraling door het ontbreken van beelden; in de top is een klassiek Maria Orante-mosaïek. De kerk is schilderachtig gelegen op een groene glooiing.

### **Contrast**

In tegenstelling tot de vrije ligging van de orthodoxe kathedraal, staat haar katholieke tegenhanger ingeklemd tussen gebouwen. Zij was oorspronkelijk een jezuïetenkerk en werd in 1798 de kerk van de toen opgerichte rooms-katholieke bisschopszetel van Minsk. In de Sovjet tijd was zij nog onzichtbaarder toen in de jaren '50 de bovenste delen van de torens werden afgebroken en er een

muur voor het ingangspleitje werd geplaatst; de kerk zelf werd sporthal. In 1994 is zij weer in oude staat hersteld en de herbouwde torens corresponderen als het ware met de twee torens van de orthodoxe kathedraal. Interessant detail is ook dat de katholieke torens orthodox aandoende koepels hebben, terwijl juist de orthodoxe kathedraal meer katholieke spitsen heeft. Maar het soms gelijktijdig luiden van klokken verstoort deze architectonische oecumene. Samen klokken luiden kan mooi zijn, maar niet als ze tegen elkaar ingaan, dan dissoneren ze.

Men wordt zich pas bewust van de verschillen tussen de twee kerkelijke richtingen binnen in de gebouwen. De beelden en bidkapellen in de katholieke kerk demonstreren de bonte devoties van de katholieke traditie, waarbij vergeleken de orthodoxe kerk, die weliswaar vol gehangen is met iconen op de witte muren, toch een meer samenhangende indruk maakt.

Nog uitbundiger komt de katholieke sfeer tot uitdrukking in de kerk van St. Simon en Jelena. Deze is in 1908-1910 gebouwd door een Poolse edelman ter ere van zijn vroegtijdig gestorven kinderen, naar wier patroonheiligen de kerk is genoemd. De markante neoromaans-moderne kerk vlakbij het parlamentsgebouw aan het Plein van de Onafhankelijkheid is opgetrokken in rode baksteen en rode dakpannen en als zodanig een prettige vreemde eend in de bijt van de grijze naoorlogse betonbouw van het plein. Het interieur is echter ronduit kitscherig met bonte kleuren, grillige motiefversiering

gen en allerlei katholieke devotionalia.

De bolsjewieken wilden de kerk afbreken, maar zij werd gespaard om dienst te doen als bioscoop en filmstudio. Nu is zij niet alleen weer in functie als rooms-katholieke kerk, in de crypte en het ruime souterrain is ook een Grieks-katholieke kerk met bibliotheek. De geünieerden streven naar een eigen kerkgebouw, maar toestemming daarvoor is van de huidige autoriteiten niet te verwachten.

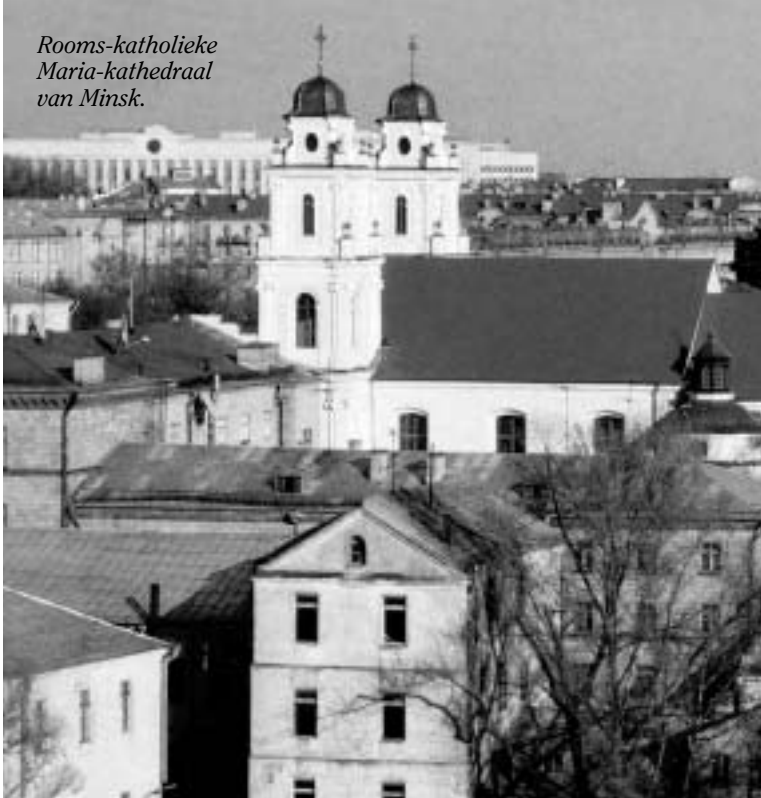
Voor de volledigheid vermeld ik nog drie 19e-eeuwse kerken: de orthodoxe Maria Magdalena-kerk in neo-Russische stijl, de enige in die stijl in het centrum; de neogothische St. Rochus (of Triniteitskerk), ook in gebruik als kamermuziekzaal, en de Calvariekerk op het gelijknamige kerkhof, die het enige functionerende rooms-katholieke kerkgebouw was in Sovjet tijd.

### **Kerkelijke frontstad**

Er zijn al met al evenveel orthodoxe als katholieke kerken in de Wit-Russische hoofdstad, al is de meerderheid van de inwoners orthodox. Dat geeft aan dat Minsk een frontstad was in de kerkenstrijd tussen orthodoxie en catholicisme. Deze is bepaald niet vreedzaam verlopen: de Polen onderdrukten de orthodoxen en de Russen verboden na annexatie in 1793 de geünieerden, die toen zo'n 70% van de Wit-Russische bevolking uitmaakten. Men confisqueerde elkaars kerken en gaf ze andere namen.

Toch is er in Wit-Rusland altijd meer orthodoxe tolerantie geweest tegenover de Rooms-katholieke Kerk dan in Rusland. En

*Rooms-katholieke  
Maria-kathedraal  
van Minsk.*



ook nu nog zijn er mensen die Wit-Rusland zien als een potentieel heilzaam ontmoetingsgebied van de twee kerken. De oecumenische houding is in ieder geval zichtbaar in de in 1993 opgerichte 'Theologische Faculteit Cyrillus en Methodius', een orthodoxe faculteit met een grote interconfessionele interesse. Zij was een onderdeel van de onafhankelijke Europese Humanitaire Universiteit, maar toen het repressieve regime van Loe-kasjenko deze onafhankelijke instelling in 2004 ophief is de faculteit ondergebracht bij de Staatsuniversiteit van Minsk.

De orthodoxe kerk in Wit-Rusland is sinds 1991 intern autonoom en wordt nu aangeduid als Wit-Russische Orthodoxe Kerk, maar is formeel een exarchaat van het Moskouse patriarchaat. Er is thans in Wit-Rusland geen groot streven naar volledige au-

tokefalie, zoals in 1918. Metropoliet Filaret van Minsk en Sloetsk staat sinds 1978 aan het hoofd van de kerk. Hij is ook de rector van de genoemde theologische faculteit, die onder zijn leiding haar open instelling heeft behouden.

De Rooms-katholieke Kerk is een grote minderheid in Wit-Rusland (ongeveer vierhonderd kerkgebouwen tegenover ruim duizend orthodoxe). Zij staat onder de leiding van de 91-jarige kardinaal Sviontek van Minsk en Mohilev. De laatstgenoemde stad is historisch de belangrijkste bisschopzetel van de Katholieke Kerk in Wit-Rusland. De geünieerde kerk is ondanks haar grote verleden thans heel klein en blijft een historische twistappel in de interkerkelijke relaties.

Wil van den Bercken



*Hedendaagse icoon van St. Antonius de Grote, patroonheilige van de gefuseerde rooms-katholieke parochie St. Antonius Abt te Scheveningen, met in zijn hand de drie kerkgebouwen. (Icoon en foto: G. Hüsstege)*

# Hou vast wat wezenlijk is en kijk vooruit

## Antonius de Grote, man van de Geest

***Hedendaagse westerse christenen worden geraakt door de oeroude iconentraditie uit het Oosten. De verbinding tussen de gelovige traditie en nu is wezenlijk. Het motto van de heilige Antonius, een oosterse heilige, en zeer populair in het Westen, krijgt in Scheveningen een actuele toepassing: hou vast wat wezenlijk is en kijk vooruit.***

Het tweede hoofdstuk van de Handelingen van de Apostelen vertelt ons over de komst van de heilige Geest op de dag van Pinksteren. De Geest wordt aan ieder persoonlijk gegeven, aan ieder zoals hij of zij is, met eigen taal, gaven, talenten, mogelijkheden en onmogelijkheden.

Sinds de allereerste keer met Pinksteren is de uitstorting van de Geest onophoudelijk doorgegaan. De geschiedenis van de kerk(en) van Oost en West laat ons in alle diversiteit overduidelijk zien dat ontelbaar veel mensen van de meest uiteenlopende signatuur zijn aangeraakt door de goede en krachtige Geest. De Blijde Boodschap heeft een plaats gekregen in de harten en levens van vele mannen en vrouwen.

De grote monnikenvader Antonius Abt (251-356) is in zijn tijd en op zijn wijze de weg van de Heer gegaan. Aangeraakt door Gods Geest verkocht hij zijn aanzienlijke rijkdom en gaf het aan arme medemensen om hun leven te verbeteren.

In Egypte levend, trok Antonius de Grote zich terug in de woestijn om te bidden en radicaal de

ascese te beoefenen. Ondanks zijn sober leven zou hij de eerbiedwaardige leeftijd van 105 jaar bereikt hebben.

Zijn manier van leven en zijn inspirerende woorden trokken in toenemende mate volgelingen die als monnik hun leven aan Christus wilden wijden. Antonius gaf mensen als raad mee dat ze, wanneer ze hadden gekozen voor de navolging van Christus, niet achterom moesten kijken. *Hou vast wat wezenlijk is in je leven voor ogen, en laat wat niet belangrijk is achter je.*

Belangrijk vond hij om voor ogen te houden dat je als volgeling van de Heer altijd leerling blijft. Denk nooit op zelfvoldane wijze dat je er al bent. Dat de woorden van Antonius groot gezag hadden, blijkt wel uit het gegeven dat veel van zijn woorden in de Vaderspreuken zijn terechtgekomen.

Antonius Abt wordt vereerd in Oost en West: in talloze kerkgebouwen, kapellen en kloosters. In Scheveningen is hij onafgebroken aanwezig sinds de 14e

eeuw. Op 1 januari 2005, toen de drie rooms-katholieke parochies van Scheveningen-Duinoord fuseerden, werd de nieuwe parochie H. Antonius Abt opgericht. De icoon die hiernaast is afgebeeld werd kort daarna gewijd door de bisschop van Rotterdam, mgr. Van Luijn.

Deze icoon, geschilderd door Geert Hüsstege, is een icoon om bij stil te staan. Antonius Abt draagt de drie kerken, symbool voor de drie parochies, op zijn hand. Ook hier lijkt hij te zeggen: *Kijk niet achterom. Houd vast wat wezenlijk is en kijk vooruit. Ga door!* Antonius kijkt streng op de icoon om daarmee uit te drukken dat zijn boodschap niet vrijblijvend is.

Hij wil ons bemoedigen. In onze tijd, nu geloof en Kerk zo onder druk staan, hebben we door de goede Geest geïnspireerde mensen meer dan nodig. Antonius Abt beleefde Christus' boodschap in zijn tijd, op zijn manier. Zijn woorden en zijn voorbeeld kunnen ons helpen en inspireren om trouw te blijven en door te gaan, geïnspireerd door de goede en krachtige Geest die ook hem bezielde.

Dolf Langerhuizen

*Dolf Langerhuizen is pastoor van Scheveningen-Duinoord en redactielid van Pokrof.*



Werk aan recent gevonden mozaïek  
te Megiddo in Israël.  
(Foto's: [www.armageddonchurch.com](http://www.armageddonchurch.com))

# Stukjes van een mozaïek

**Op 7 november 2005 stond in Trouw een bericht over de vondst van twee bijeengelegen mozaïeken op het terrein van een gevangenis in Megiddo in Israël. Volgens archeologen maken ze deel uit van wat mogelijk de oudste kerk in het Heilig Land is. De kerk zou dateren uit de 3e of 4e eeuw. Dr. Jan Sanders wees de redactie van Pokrof op het belang van deze vondst en leverde zijn vertaling van de teksten op de mozaïeken, die wij hierbij publiceren samen met zijn korte commentaar en interpretatie.**

Het bijzondere van deze mozaïeken is de directe verwijzing naar Jezus Christus die er op staat. Op basis van de vele vrouwennamen en de vermelding van een altaar is het waarschijnlijk dat op deze plek een christelijke gemeenschap van vrouwen heeft bestaan. De naam Gaianos op een van de mozaïeken verwijst naar de plaatsnaam Gajanè in Armenië. In Majoum, iets zuidelijker bij Gaza-stad, was ook een klooster met de bekende Petrus de Iberiër (= Georgiër, ong. 411-491); in Betlehem zat Hiëronymus (342-420) met 'zuster' Eustochium (ong. 469-419). Dit toont aan dat

deze teksten op het mozaïek zo rijk zijn.

Op het grootste mozaïek van de twee vinden we één enkele tekst in drie onder elkaar staande regels:

**Gaianos die ook Porphuros (heet), chr(isten), onze broer/ (die) wij geëerd hebben (en) die uit eigen middelen/ de mozaïek(vloer) heeft betaald. Broutis heeft (het) gemaakt.**

Het woord 'christen' in de eerste regel is in de Griekse tekst een afkorting. Er staat een Griekse

letter 'chi', X, met daaronder een wat kleinere P, de letter 'rho', de Griekse 'r'. De eerste regel eindigt in de Griekse tekst met een halve letter die de regel voortijdig afsluit.

In de tweede regel staat in de Griekse tekst te *imèsamen*. Een opvallend Aramese schrijfwijze, van rechts naar links, is de schrijfwijze van die eerste twee letters *t* en *e*. Er moet staan in juiste volgorde *etimèsamen*, 'wij hebben geëerd', en dus niet *te imèsamen*. De spatie tussen de *e* en de *i* van het incorrecte *te imèsamen* duidt er (wellicht) op dat een opziener de mozaïeklegger heeft gewezen op zijn fout.

Voor het begin van de derde regel staat een decoratief blaadje van een plant in de mozaïek. De korte tekst, vertaald met "Broutis heeft (het) gemaakt", staat in kleinere letters helemaal achteraan deze derde regel. De naam Broutis is een voorlopige



inschatting van wat er in de Griekse tekst staat. Immers, op foto's ervan lijkt het mozaïek op deze plek wat beschadigd te zijn. “Gaianos die ook Porphuros heet”: *Porphuros* betekent ‘purperen’. Toevallig vond ik in mijn boeken een boekje met foto's van kerkgebouwen in Armenië. Een van die foto's toont een kerk in het dorp Gajanè (even ten zuiden van Etsjmiadzin), welke naam in het Armeens ook ‘purperen’ betekent (Frédéric Macler, *Anciennes églises d'Arménie*, p. 44 en p. 49). Volgens de Armeense traditie is de H. Gregorius de Verlichter die het christendom naar het land bracht (301) de stichter van dit

kerkje. Het gaat in de tekst van deze mozaïekvloer dus over een christen die ‘de man uit Gajanè, de Purperen’ heet. Hier hebben wij dus de gever van de mozaïek, een Armeniër.

Op de tweede vloer staat aan de ene zijde een tekst van vijf regels:

**Als offer heeft gebracht**

**Akeptous**

**de godlievende** (vrouw)

**de** (altaar)**ta-**

**fel aan God, Jezus Christus**

(als) **gedachtenis.**

Akeptous is een vrouw en vooralsnog aan ons onbekend. Voor tafel staat het woord *trapeza*, in

het kerkelijke Byzantijnse Grieks de benaming voor het altaar. De naam ‘God, Jezus Christus’ staat in het Grieks afgekort: ΘΩ·ΙΥΧΩ (= Th-Oo I-Ou-Ch-Oo), met twee horizontale afkortingsstrepen boven de twee respectievelijk vier Griekse letters.

Op de andere kant van de tweede vloer staat de volgende tekst:

**Gedenkt**

**Primilla en Kuri-**

**akè en Dorothea**

**maar vooral Chrèstè.**

De naam Primilla is een onbekende vrouwen naam; zij is tevens als persoon onbekend. Ook Kuriakè en Dorothea zijn onbekende vrouwen. Het Grieks in dit soort teksten vertoont soms gebreken. Vaak zijn de naamvalsuitgangen foutief. Achter “gedenkt” hadden alle eigennamen in de genitief (tweede of bezitsnaamval: *van*) moeten staan, maar in het arameïserende Grieks zoals hier, is dat niet steeds het geval. Zo staat in het Grieks de naam Chrèstè in de accusatief (vierde naamval: Chrèstèη). De naam Chrèstè, van een verder onbekende vrouw, heeft als eerste betekenis ‘goed(hartig), mild’.

Maar haar naam is via het iotacisme (bepaalde Griekse klinkers werden i-klank) hier ook te lezen als *christè* en te vertalen als ‘gezalfde’. Ze verwijst daarmee in haar naam naar Christus, aan wie het altaar in het vrouwenklooster te Megiddo was toegewijd.

Dr. Jan Sanders

*Dr. Sanders is archimandriet der Melkieten.*



## FOTOREPORTAGE PAASFEEST

Dit jaar vierde de Orthodoxe Kerk wereldwijd Pasen op 23 april. De nachtliturgie in de Orthodoxe Kerken duurt ongeveer drie uur. Van deze bijzondere viering zijn in de kerk van de H. Nikolaas van Myra in Amsterdam foto's gemaakt. Deze zijn op internet gepubliceerd. Het webadres vraagt wat tikwerk, maar hier is het:

<http://www.flickr.com/photos/jimforest/sets/72057594114666422/>

## OECUMENISCHE VIERING CYRILLUS EN METHODIUS

Voor de eerste keer hebben Orthodoxen en katholieken in België gezamenlijk de heiligen Cyrillus en Methodius gevierd. De getuigenis van Cyrillus en Methodius wordt erkend door de Orthodoxe Kerk, de Griekse én de Slavische, en door de Rooms-katholieke Kerk. Johannes Paulus II riep de twee heiligen in 1980 uit tot medepatroonheiligen van Europa samen met de heilige Benedictus.

"De gezamenlijke viering van beide heiligen kan de bestaande banden tussen Orthodoxen en Katholieken bevestigen, onze geloofsgemeenschap verdiepen en de verkondiging van ons geloof bevuchten. Ze kan ook in afzonderlijke parochiege-

meenschappen nieuwe initiatieven oproepen. Dat is de hoop en de overtuiging van de katholieke en de Orthodoxe bisschoppen van België," aldus de organisatoren.

Na de vespers hield pater Michel Van Parys, monnik van Chevetogne, een inleiding over de betekenis van de twee heiligen voor de kerstening van Europa. Daarna ging prof. Panagiotis Yannopoulos in op de culturele context van het werk van de twee heilige broers uit Constantinopel, die leefden in de 9e eeuw.

## MUSKENS IN EGYPTE

Van 24 tot en met 29 april bracht bisschop Muskens een werkbezoek aan Egypte. Hij bezocht de plaatsen waar de oude kerkvaders hun werk deden in de eerste eeuwen van het christendom. "Daarnaast wilde ik kennismaken met het koptisch christendom," aldus de bisschop van Breda, die bij zijn terugkomst zei getroffen te zijn door de vitaliteit van de Koptische Kerk.

Op enkele tientallen kilometers van Caïro bezocht Muskens het klooster van Sint Macarius.

Binnen de Koptische Kerk speelt het kloosterleven een grote rol. Een van de meest gezaghebbende Egyptische kloostervaders is Pachomius. Muskens:

"Hij legt in zijn regel een grote nadruk op de betekenis van arbeid. Rond het Sint Macarius-klooster is ongeveer honderd hectare woestijn in cultuur gebracht, waar talloze mensen werken."

De bisschop bezocht ook Alexandrië, een stad met 8 miljoen inwoners en met een grote koptische minderheid. "Alexandrië was in de eerste eeuwen van onze jaartelling een belangrijk centrum van het christendom" zegt Muskens. "Daar leefden kerkvaders als Clemens van Alexandrië, Origines en Athanasius. Zij trachten het christendom uit te zetten met gebruik van methodes en begrippen die in de helleense filosofie en cultuur gangbaar waren. Ik wilde zien waar zij het christendom vorm hebben gegeven. We plukken nog steeds de vruchten van hun arbeid."

De bisschop heeft weinig gemerkt van de spanningen tussen moslims en kopten. "Onze gastheer in Caïro, pater Van Nispen tot Sevenaer, woont al meer dan veertig jaar in Egypte. Hij preeste juist de goede verhoudingen tussen beide bevolkingsgroepen." (*Rkkkerk.nl*)

## UITGAVE JUNI-ICOON

Op 14 mei werd op de Zondag voor de Oosterse

Kerken in de rooms-katholieke Sint Antoniusparochie in Groesbeek de uitgave gepresenteerd 'De juni-icoon in de Byzantijnse jaarkalender en de zeven eerste algemene concilies'. De geïllustreerde uitgave vertelt het verhaal van de oosterse heiligen van de maand juni. Aanleiding tot deze uitgave is het werk van mw. Toos Zegers die bij het borduren van deze icoon van Palech (ca. 1700) vroeg om de namen en een korte levensbeschrijving van de heiligen op deze icoon. De auteur, pastoor G. Thuring, wijdt ook een hoofdstuk aan de Zeven Eerste Concilies, waarin de kerk vorm kreeg, en beschrijft de geschiedenis van het Byzantijnse rijk. Hij plaatst de levensbeschrijving van de heiligen tegen deze achtergrond. Het boek is illustratief voor de in ons land gegroeide verbondenheid met het oosters christendom.

(A4-formaat, 64 blz., 86 illustraties, prijs t/m 31 mei €20,00, ISBN9080999725, Besteladres: St.-Antoniusparochie, Sint Antoniusweg 2, 6562 GM Groesbeek, T 024 3971998, E d.stoffelen@kdc.ru.nl)

## SPANNINGEN IN EGYPTE

In de Egyptische stad Alexandrië hebben drie met messen bewapende mannen op vrijdag 14



april een koptische christen doodgestoken en zeker tien andere gelovigen verwond. Er vonden gelijktijdige aanvallen plaats bij drie koptische kerken op verschillende plaatsen in de stad. Volgens ooggetuigen en de politie ging het in totaal om drie aanvallers die ieder twee messen hadden. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken hield het op één aanvaller die psychisch gestoord zou zijn.

De Egyptische overheid heeft eerder sektarische incidenten afgezwakt om niet te hoeven toegeven dat er spanningen zijn tussen christenen en moslims. Op zaterdag en zondag braken gevechten uit tussen moslims en koptische christenen. Daarbij raakten meer dan vijftig mensen gewond en kwam een moslim om het leven. Koptische en islamitische geestelijken hebben opgeroepen tot kalmte.

*(KatholiekNederland.nl, RKNieuws.net)*

## JUBILEUM PAROCHIE NIJMEGEN

De Russische Orthodoxe Parochie in Nijmegen vierde op 12 april het eenjarig bestaan. Speciaal voor deze gelegenheid kwam de aartsbisschop van België, Vladyko Simon, naar de Tichonparochie in Nijmegen, om

de viering bij te wonen. De parochie valt onder zijn bisdom. Het was de eerste keer dat de aartsbischop naar Nijmegen kwam. Hij zegde toe binnenkort terug te komen. In Nederland zijn zes Russisch-orthodoxe parochies.

*(RKNieuws.net)*

## GEVANGEN CHRISTENEN ERITREA

De Eritrese overheid heeft diverse voorgangers en priesters uit hun cel gehaald en elders opgesloten. Reden daarvoor is dat deze christenen andere gevangenen "besmetten met het Evangelie". Dat meldt Open Doors, een stichting die zich inzet voor vervolgte christenen. Van 28 voorgangers en priesters is bekend dat ze gevangen zitten. De meesten worden vastgehouden op een berucht cellencomplex, het Wongel Mermera Centrum.

In Eritrea worden bijna 1800 christenen onder onmenselijke omstandigheden gevangen gehouden. Open Doors meldt dat ze worden opgesloten in zeecontainers, gevangenis, politiecellen en ondergrondse kerkers. Bewakers martelen regelmatig en proberen de christenen zo hun geloof te laten afzweren.

De overheid lijkt steeds meer moeite te doen om

het godsdienstige leven onder controle te krijgen. De regering staat slechts enkele christelijke stromingen toe: Orthodoxen, lutheranen en rooms-katholieken. Vooral evangelische christenen werden vervolgd, maar sinds vorig jaar worden ook christenen van de toegestane stromingen aangepakt. De afgelopen twee jaar heeft Eritrea ook moslims opgepakt die vraagtekens stellen bij de benoeming van een belangrijke moslimleider tien jaar geleden. Het aantal christenen en moslims is in Eritrea ongeveer gelijk.

*(RKNieuws.net)*

## EERSTE RUSSISCH- ORTHODOXE KERK ROME

Op 19 mei werd de eerste Russisch-orthodoxe kerk

in Rome ingewijd. Voor die gelegenheid reisde metropoliet Kyrill, de tweede belangrijkste Russisch-orthodoxe kerkleider, naar Rome. Met de bouw van de kerk op de Janiculusberg, niet ver van de Sint-Pietersbasiliek, werd vijf jaar geleden gestart. De kerk werd gebouwd op een terrein van 34 hectare, dat toebehoort aan de Russische ambassade. Het kerkgebouw zal toegewijd worden aan de H. Catherina van Alexandrië. Aan het einde van de 19e eeuw werd er al eens een poging ondernomen om een Russisch-orthodox kerkgebouw in Rome op te richten door de familie van de Russische tsaar. Door de revolutie van 1917 gingen die plannen niet door. *(RKNieuws.net)*

## - O P R O E P -

### SPAAR EFTELINGZEGELS VOOR PAVEL

De Stichting Kinderfonds Pavel geeft hulp aan kansarme kinderen en jongeren in Rusland. Een van de terugkerende onderdelen is een vakantie voor kinderen uit Rusland. Een dagje naar de Efteling is traditiegetrouw een hoogtepunt van de Pavel-vakantie. De kinderen genieten daar zo enorm van, dat de Vakantiewerkgroep net zo lang rekent en puzzelt tot de hoge prijs van de kaartjes in het budget past. De stichting doet een oproep om de prijs wat lager te toveren. Heeft u Eftelingzegels over van de spaaractie van Albert Heijn? Stuur ze zo snel mogelijk (het liefst ruim vóór 1 juli) toe aan de voorzitter van de Stichting Pavel: mevrouw B. Marcus, Ghil 10, 5111 ED Baarle-Nassau. (+31)(0)13 5079690.

Ook tips over andere kortingacties zijn welkom.

# Hoop en verwachting. De Koptische Orthodoxe Kerk

**Onder het motto 'Hoop en verwachting. De Koptische Orthodoxe Kerk' ontplooit de Katholieke Vereniging voor Oecumene dit jaar verschillende activiteiten. In het vorige nummer van Pokrof werd een set icoonkaarten aangekondigd. Daarover in deze tekst meer. Ook brengt de vereniging naar aanleiding van de Zondag voor de Oosterse Kerken op 14 mei twee projecten van de Koptische Kerk in Kenia onder de aandacht. Later dit jaar wordt een studiedag georganiseerd over Koptische iconen.**

Hoop en verwachting zijn centrale thema's in het leven van gelovigen, ook in het leven van de Koptische Kerk. Koptische gelovigen houden in moeilijke levenssituaties de rug recht en gaan ondanks alles met een aanstekelijke blijmoedigheid en humor door het leven.

## Beelden van hoop en verwachting

De set Koptische icoonkaarten die de Katholieke Vereniging voor Oecumene uitgeeft, bestaat uit vijf luxe uitgevoerde kaarten met blanco binnenzijde. Bij de keuze van de kaarten heeft men zich sterk laten leiden door het thema Hoop en verwachting. De kaartenset biedt oude, maar ook nieuwe koptische iconen.

Bij de kaartenset verschijnt het informatieve boekje koptische iconen: Beelden van hoop en verwachting. Dit kwam tot stand met medewerking van dr. Mat Immerzeel van de Universiteit Leiden. "Vanaf de jaren '60 zwermden talloze Egyptische christenen over de wereld uit op zoek naar een nieuw bestaan. In het kielzog van de emigranten reisden icoonschilders de wereld rond, om alle kerken van kunst te voorzien," vertelt hij.

Meer weten over koptische iconen? De Katholieke Vereniging voor Oecumene organiseert op donderdag 14 september de studiedag Egypte: bakermat van iconen plaats. M.m.v. dr. M. Immerzeel en dr. E. Khalil.

## Projecten

De Katholieke Vereniging voor Oecumene zoekt steun voor twee projecten van het sociale werk van de Koptisch-orthodoxe Kerk in Kenia. Bisschop Paul was onlangs in Nederland om steun te werven (zie p. 17-18).

Voor kinderen, meest weeskinderen of kinderen die door hun ouders zijn verlaten, wil de kerk een alternatief bieden voor de dagelijkse armoede, kleine criminaliteit, het seksueel geweld, aids en het lijm snuiven. De kerk zet mobiele centra op in de stad Nairobi om kinderen te bereiken die anders geen hulp zouden krijgen. In de tenten die men op verschillende plekken kan opzetten krijgen de kinderen medische hulp, voorlichting en morele ondersteuning. Daarnaast is er evangelieverkondiging en bijbelstudie en tonen de medewerkers hun interesse in de kinderen. Door dit alles merken die dat er

mensen zijn die betrokken zijn op hun leven.

Met een multifunctioneel jeugdcentrum in West-Kenia wil de kerk jongeren daar activiteiten aanbieden die een alternatief zijn voor activiteiten die ze op een heilloze weg brengen. Voor de doelgroep van jongeren tussen 15 en 30 jaar worden onderwijsactiviteiten ontwikkeld en gezondheidsvoorlichting gegeven. Daarnaast zijn er sportactiviteiten en culturele activiteiten als theatergroepen en filmavonden. Het jeugdcentrum is gevestigd op de compound van het koptische St. Mina-klooster te Maseno.

## Informatie

**Icoonkaarten** - De set icoonkaarten kost € 6,50 (incl. verzendkosten), het boekje Beelden van hoop en verwachting kost € 1,50 (incl. verzendkosten). Uw bestelling wordt u toegestuurd na ontvangst van uw betaling op giro 801919 van de Katholieke Vereniging voor Oecumene in 's-Hertogenbosch, met vermelding van het aantal sets en/of boekjes.

**Studiedag** - Egypte: bakermat van iconen, donderdag 14 september, 11:00-16:00 uur, Sint Janssingel 92 in 's-Hertogenbosch, kosten € 10,00 (incl. lunch). Studiedag over de religieuze betekenis van iconen in de Koptische Kerk van verleden en heden. M.m.v. dr. M. Immerzeel en dr. E. Khalil.

**Projecten** - Uw steun voor de projecten van de Koptische Kerk in Kenia is welkom! U kunt uw bijdrage overmaken op giro 1087628 t.n.v. Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch o.v.v. Projecten Koptisch Orthodoxe Missie.



Katholieke Vereniging voor Oecumene  
T 073 6136471  
E [secretariaat@oecumene.nl](mailto:secretariaat@oecumene.nl)  
I [www.oecumene.nl](http://www.oecumene.nl)

*Bisschop Paul uit Kenia van de 'Coptic Mission', tijdens zijn bezoek aan Nederland.  
(Foto: D. van Roosendaal)*

## **De Koptische Kerk in Afrika**

### **Bisschop Paul en zijn missie**

***Afrika ten zuiden van de Sahara (in dit artikel: Afrika tout court) is nooit een onbeschreven blad geweest voor het oosterse christendom. Er is sinds 300 het oude christendom van Ethiopië dat nog steeds bestaat, en ten zuiden van Egypte was er tot 1400 een christelijk Nubië met zijn eigen taal en geheel eigen - zwarte - bevolking. De hernieuwde komst van het oosterse christendom naar Afrika, kwam na de Tweede Wereldoorlog in twee golven uit Egypte.***

De Grieks-orthodoxen waren de eersten om, onder auspiciën van hun patriarchaat van Alexandrië dat nog steeds in die Noord-Egyptische stad is gevestigd, missies onder zwarte Afrikanen te stichten. Kort daarop trokken vanuit Egypte ook koptische christenen naar Afrika. Zij zijn onderhorig aan de Koptisch-orthodoxe patriarch van Alexandrië die in Cairo zetelt. Ook zij stichtten parochies, met Egyptische en ook Afrikaanse gelovigen.

Bisschop Paul, 'bisschop van Missiezaken', woont in Nairobi, Kenia, en heeft de leiding over deze parochies. Hij was onlangs in Nederland om steun te werven voor projecten. Daarvoor reist hij de hele wereld af. De week ervoor werd hij nog ontvangen door koningin Elisabeth van Groot-Britannië. In Nederland reisden enkele jonge kopten

mee, zoals zijn medewerkster uit Nairobi, mevrouw Mary Andra- wes, opgeleid in de VS, en drie actieve kopten uit Duitsland. Een van hen zal zich na zijn studie een jaar in Kenia gaan inzetten als vrijwilliger.

In Afrika kun je meemaken dat je in een Koptisch-orthodoxe parochie op het platteland tijdens de eucharistie de traditionele klanken van de koptische liturgie hoort, maar ook christelijke gezangen in de plaatselijke taal, gezongen op 'Afrikaanse' melodieën en begeleid met handengeklap. Na afloop van zo'n dienst zag ik in Zimbabwe (in de periferie van de achtste Assemblee van de Wereldraad van Kerken) buiten het kerkje een jonge koptische vrouw uit Australië die bij de viering aanwezig was geweest, bijkomen van de lichte cultuurschok die ze zojuist had onder-

gaan. 'Zó'n koptische dienst heb ik nog nooit meegemaakt!'

### **Kopten in Kenia**

Ook in Kenia zijn de traditiegetrouw zeer lange koptische diensten aangepast aan de cultuur van het land. "Onze diensten duren niet langer dan een uur", vertelt bisschop Paul. Langer zou te veel zijn voor de mensen. En ook in Kenia worden eigen elementen als 'Afrikaanse' melodieën en teksten, dansbewegingen en handengeklap binnen de koptische eredienst gebezigd. Er zijn in Kenia 35 à 40 Koptisch-orthodoxe kerken, bijna allemaal op het platteland. Er zijn lokale geestelijken en kerkleiders.

Naast het vieren van de liturgie organiseert de Koptisch-orthodoxe Kerk bijbelstudie, jeugdbijeenkomsten en zondagsschoollessen. Het liefst in de plaatselijke talen van de mensen en niet per se in de officiële landstalen Engels of Swahili.

Bisschop Paul en zijn medewerkers zijn echter niet naar Kenia getrokken om zich alleen met liturgie of catechese bezig te houden. In de hoofdstad Nairobi en in westelijk Kenia heeft de Koptisch-orthodoxe Kerk enkele zeer actieve 'missies'. De Koptisch-orthodoxe Kerk heeft daarnaast ook humanitaire projecten in Burundi, Kenia, Zambia, Namibië, Zuid-Afrika, Congo-Kinshasa, Ghana, Oeganda, Tanzania en Nigeria.

Bisschop Paul noemt Afrika een "needy continent", een noodlijdend continent. Kenia is een land met enorm grote problemen, zoals: droogte, aids, de vele wezen (grotendeels gevolg van dat laatste), werkeloosheid, ar-

moede en de opkomst van een hele 'verloren generatie'. Er zijn ook grote problemen als prostitutie en het verschijnsel van de straatkinderen. Onlangs was er nog vanuit Kenia een groep van voormalige straatkinderen in Nederland met hun theatervoorstelling Black Pinocchio, een project van Amref Flying Doctors.

### **Koptische missie**

De Koptisch-orthodoxe Kerk heeft medische voorzieningen, zoals een ziekenhuis in Nairobi. Men probeert daar te werken met lage kosten. De 'Coptic Mission' heeft een programma voor kinderen die - vooral door aids - zonder ouders zijn ge-

#### **De republiek Kenia**

Kenia is meer dan zestien keer zo groot als Nederland. Het land telt 35 miljoen inwoners. Volgens cijfers uit 2003 zijn er 1,2 miljoen aids-patiënten. Van de bevolking is 78% christen, 10% moslim en behoort 10% tot Afrikaanse traditionele godsdiensten.

raakt. Ze worden niet in een gebouw gestopt, een 'weeshuis', maar de kerk probeert ze onder te brengen bij familieleden en geeft deze ondersteuning.

Een project met straatkinderen heeft bijzonder de aandacht van de Coptic Mission. Ook aids heeft een grote prioriteit. Hiervoor is in Nairobi een koptisch 'Hope Center' (centrum van hoop) opgericht, waar onderricht wordt gegeven over aids en hoe de ziekte te voorkomen. Daarbij wordt aan jongeren seksuele onthouding gepropageerd. "Dat is toch heel christelijk", zegt bisschop Paul.

Men werkt ook op het platteland

van West-Kenia, waar de aids-epidemie enorm is en de werkloosheid en de verveling onder de jongeren idem. Er is daar medische zorg vanuit de Koptische Kerk opgezet. Ook organiseert de kerk sportevenementen, zoals voetbalwedstrijden. In deze afgelegen gebieden had men niet eens het geld om een fatsoenlijke voetbal te kopen en trapte men met blote voeten op de ruwe bodem (reden van veel blessures) tegen een bal van vodden aan. Men investeert in plaatselijk leiderschap. Je blijft tenslotte een 'muzungu', Swahili voor 'vreemdeling', vertellen de kopten uit Kenia. Het werk moet in handen zijn van de plaatselijke mensen. De mensen van de Koptisch-orthodoxe Kerk noemen hun zorg 'holistisch', alle aspecten van de werkelijkheid omvattend. Bij aidspatiënten gaat het niet alleen om de lichamelijke zorg, maar ook het tonen van mededogen. "Open doors, open hearts" (open deuren, open harten), vat Mary Andrawes samen. Er zijn mensen die een aids-patiënt geen hand willen geven, vertelt ze. De koptische missie richt zich daarom ook op het overwinnen van de stigma's waarmee aidspatiënten worden geconfronteerd.

### **Toegevoegde waarde**

De kopten werken samen met

Neno litasimama, neno litasimama  
Ya uli mwengo yatapita  
lakini neno litasimama

Het Woord des Heren blijft bestaan,  
het Woord des Heren blijft bestaan.  
Al het andere gaat voorbij,  
Maar 't Woord des Heren blijft bestaan.

(Loflied uit Kenia, zoals te lezen en horen (!) op [www.copticmission.org](http://www.copticmission.org))

moslims in islamitische gebieden van Kenia. Wij kopten zijn dat gewend vanuit onze situatie in Egypte, vertelt Mary Andrawes. Voor ons is het gemakkelijker om hun cultuur te begrijpen. Op de vraag wat zij als kopten uit Egypte in een land als Kenia verder vóór hebben op ontwikkelingswerkers uit het westen, antwoordt Mary Andrawes dat men minder confronterend te werk gaat. Men is dat vanuit de eigen cultuur gewend en het werkt ook bij de Kenianen. Zo bestaan er plaatselijke tradities die door westerse organisaties regelrecht als 'barbaars' worden gekwalificeerd. Ze willen daar voorzichtiger mee omgaan.

Dit alles betreft bloeiende activiteiten voor een kerk die pas in 1976 haar eerste kerkgebouw in Kenia opende. De Coptic Mission wil graag samenwerken met andere 'faith based organisations', christenen maar ook moslims. Ook al komen ze in een van hun kleurige folders rond uit voor waar de Koptische kerk voor staat: het Orthodoxe christendom, als kerk beschouwen ze zich niet als proseliterend. "We werken meer 'Christ centered' (gecentreerd rond Christus), dan 'Coptic centered' (gecentreerd op de Koptische Kerk)", zegt bisschop Paul. Ze hebben duidelijk de bedoeling binnen hun holistische aanpak om de mensen, van verschillende kerkelijke tradities, pastoraal te begeleiden. Het aspect 'kerk' heeft iets toe te voegen, volgens bisschop Paul: "De mensen komen in een kerk en horen over God".

Leo van Leijssen



## **“Naar de wereld kijken door het prisma van het Rijk Gods”**

**Bisschop Ignatije over de oecumene**

***De oecumenische betrekkingen tussen de Rooms-katholieke Kerk en de Oosters-orthodoxe Kerk zijn de laatste jaren aanmerkelijk verbeterd. Na een pauze van zeven jaar wordt in september 2006 de officiële theologische dialoog hervat met een bijeenkomst in Belgrado. Bisschop Ignatije Midić van Braničevo-Požarevac in Servië is enthousiast over de nieuwe lente in de betrekkingen met de Rooms-katholieke Kerk.***

“Het bericht over de bereidheid van beide kerken om de dialoog te hervatten werd in de Orthodoxe Kerk met vreugde ontvangen. De eerste bijeenkomst zal van 18 tot 25 september 2006 in Belgrado plaatsvinden. Het gesprek zal gaan over de ecclesiologie op basis van een document dat in 1990 in Moskou gemaakt werd in het kader van deze dialoog. In deze tekst gaat het over de Kerk als gemeenschap (koinonia) en in het bijzonder over de rol van het gezag en het primaatschap in de Kerk. De koinonia betreft ons wezen. We hebben veel gemeenschappelijk met de Rooms-katholieke

Kerk, hoewel in de Rooms-katholieke Kerk de eucharistie toch niet dezelfde centrale betekenis heeft als in de Orthodoxie. Het gegeven dat de Rooms-katholieke Kerk de zeven sacramenten bewaard heeft, brengt ons dicht bij elkaar. De dialoog die nu gaat beginnen is niet gericht op snelle resultaten. Het is eerder een platform voor een open gedachtewisseling waarin we ons zullen inspannen om dichter bij elkaar te komen in de hoop dat God onze gesprekken en inspanningen vrucht zal laten dragen.”

*Was het voor de Servische Orthodoxe Kerk moeilijk om in*

*Servisch-orthodox bisschop Ignatije van Braničevo-Požarevac, in de stand van de internationale Orthodoxe jeugdorganisatie ‘Syndesmos’. Foto van de Assemblée van de Wereldraad van Kerken in februari 2006 in Porto Alegre, Brazilië. (Foto: G. van Dartel)*

*te stemmen met de hervatting van de dialoog?*

“Vanuit Orthodox perspectief geldt dat we over het waarachtige leven moeten spreken en onze blik gericht moeten houden op het Rijk Gods. Wij willen niet dat de historische werkelijkheid ons helemaal bepaalt. Het Rijk Gods is het beslissende referentiepunt en dat helpt ons om een nieuw begin te maken in de dialoog met de Rooms-katholieke Kerk.

De verhouding tot de Rooms-katholieke Kerk heeft zich in de laatste jaren heel positief ontwikkeld. Met de katholieken delen wij de visie op de wereld door het prisma van het Rijk Gods. De protestanten zijn daarvan niet buitengesloten. Maar in het protestantisme bespeuren we vaak een zienswijze die allerlei sociale noden centraal stelt, maar aan het meest wezenlijke, de presentie van het Rijk Gods, voorbij ziet. Op de assemblee van de Wereldraad bijvoorbeeld domineren sociale thema's die niet vanuit een ontologisch maar vanuit een psychologisch perspectief worden behandeld. De Orthodoxie staat voor een ontologische visie op de werkelijkheid. De mens zelf kan het Rijk Gods nooit tot stand brengen, het is een gave van God die van ons bekering en een gaan tot Christus vraagt.”

*Geloof u in de mogelijkheid van*

### *het herstel van de kerkelijke eenheid tussen Oost en West?*

“Niemand kan dat uitsluiten. Er is geen alternatief. Onze wereld staat voor grote problemen op het gebied van de ecologie, de mensenrechten en de vrijheid. Maar er is ook grote verdeeldheid. Wat de één terrorisme noemt, is voor de ander een bevrijdingsstrijd. De Verenigde Staten en het Westen hebben de hele wereld hun wil opgelegd. Onze ervaring is zeer bitter. Veel beslissingen die in naam van de vrijheid genomen zijn, waren vanuit ontologisch perspectief verkeerd. De oecumenische dialoog op de Balkan heeft nog niet veel opgeleverd. Er is veel voor gedaan. Maar ook hier ontbreekt een ontologisch perspectief dat op waarheid gericht is. Voor katholieken en Orthodoxen geldt dat we verder moeten kijken dan onze lokale situatie. De waarheid is goed voor allen, brengt redding aan allen.”

### *Sinds twee jaar loopt er ook een inofficiële dialoog tussen katholieke en Orthodoxe theologen.*

*U bent één van de twee voorzitters van deze dialoog. Wat is de betekenis van dit initiatief?*

“Het belang van deze dialoog is dat in een open sfeer de ontologische uitgangspunten besproken worden en wat deze in het leven van de Kerk betekenen. Omdat het een informele dialoog is, worden er geen concrete resultaten verwacht. Maar als theologen en leden van de Kerk zoeken we naar wegen van begrip en toenadering op het meest fundamentele niveau.”

*Kunnen oecumenische initiatie-*

Bisschop Dr. Ignatije Midić (1954) behoort tot de jonge generatie van bisschoppen in de Servische Orthodoxe Kerk. Hij deed zijn studies in Belgrado, Athos en Athene, alwaar hij in 1987 promoveerde op de benadering van de Kerk bij St. Maximos de Bekenner. Vanaf 1989 is hij docent aan de Theologische Faculteit in Belgrado en in 1991 legde hij zijn gelofte af als monnik. Sinds 1994 is hij bisschop van Požarevac, een provinciestad ongeveer 80 km ten oosten van Belgrado.

### *ven als zo'n inofficiële dialoog ook iets bijdragen aan betere verhoudingen tussen Serviërs en Kroaten, Orthodoxen en katholieken op de Balkan?*

“Dat is mogelijk en mede afhankelijk van de internationale gemeenschap die de conflicten in dit gebied probeert op te lossen en uit te bannen. Het is daarbij van belang onderscheid te maken tussen tolerantie en gemeenschap. Tolerantie is nog geen gemeenschap. Tolerantie kan een kiem van vijandschap bevatten die op een gegeven moment tot uitbarsting komt. Vanuit het christelijke perspectief werken we op de lange termijn aan gemeenschap. In die gemeenschap kan de ander geen vijand meer zijn, maar is hij de bron van mijn leven. Ons perspectief op de ander moet als zodanig omgekeerd worden.

Dat geldt niet alleen voor ons op de Balkan, maar voor de hele westerse beschaving. Het is niet toevallig dat de 20e eeuw zo'n bloedige eeuw is geweest. Dat heeft alles te maken met de filosofische uitgangspunten van het individualisme, waarin ieder zijn eigen waarheid maakt. Bij de kritiek op de westerse civilisatie

sluiten we ook onszelf in. Dit onderstreept nog een keer het belang van het thema gemeenschap (koinonia) van de theologische dialoog. Wij maken zelf die gemeenschap niet. De eenheid waarin wij geloven, wordt ons gegeven door Christus. Tussen ons is Christus nodig als de levende persoon die de eenheid geeft. Christus is geen idee. We ontmoeten Christus in de liturgische gemeenschap die de Kerk is.”

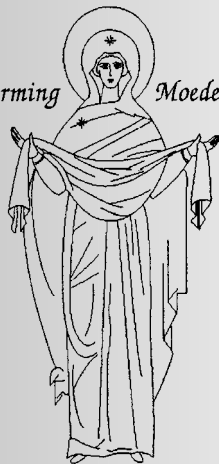
### *Wat zijn momenteel de grootste uitdagingen voor de Servische Orthodoxe Kerk?*

“De grootste uitdaging voor iedere Kerk en dus ook de Servische, is om het perspectief op het Rijk Gods levend te houden. Het gevaar bestaat altijd dat de Kerk zich te zeer gaat richten op de eigen lokale problemen en het omvattende kosmische perspectief daarbij vergeet. Dan wordt de Kerk louter een nationale institutie. En wij staan momenteel voor grote opgaven, denk bijvoorbeeld aan de situatie in Kosovo. De Kerk moet natuurlijk voor de lokale problemen oplossingen proberen te vinden, maar gaat daarin niet op. Uiteindelijk komt het aan op een goede harmonie tussen de lokale en kosmische dimensie van de Kerk. Dat is niet eenvoudig. Zeker niet voor kerken die historisch gezien in zeer zware omstandigheden leven.”

Geert van Dartel

*Geert van Dartel sprak met bisschop Ignatije tijdens de Assemblée van de Wereldraad in Porto Alegre (Brazilië).*

Bescherming Moeder Gods



## Katholieke Oosterse Liturgievieringen juni-juli-augustus 2006

### Amsterdam

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

### Delft

Oude Delft 18

### 's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

### Eindhoven

Eikenburg, Aalsterweg 289

### Haarlem

Janstraat 41

### 's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,  
tel.: 073-6148508

### Maastricht

Kapel Zorgcentrum Amby  
Achter de Hoven 25, 6225 EK

### Nijmegen (BG)

Dobbelmannweg 3, tel. 024-3233503

### Nijmegen (NBK)

Titus Brandsma-gedachteniskerk (voor-  
malige Jozefkerk), Stijn Buijsstraat

### Rotterdam

Kerk van de Missionarissen van het H.  
Hart, Karel Doormanstraat 337  
3012 GH Rotterdam

### Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,  
tel. 013-4672994

### Utrecht (BG)

Kapel Gezondheidscentrum Lombok,  
Ingang Jan Pieterszoon Coenstraat 60

*De illustratie op de kaft:*

*Voorzijde: Iconenwand met kruisbeeld in de  
kerk van de oudgelovige Grebentsjikov-  
gemeenschap aan de rivier de Daugava te  
Riga in Letland.*

*Achterzijde: Jonge vrouw bij de 'giftshop' van  
de Letse Orthodoxe Geboortekathedraal in  
Riga.*

### Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)

Zondag 11 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie

*Alle diensten van de Byzantijnse Gemeenschappen (BG) in  
het land zijn onder voorbehoud. Voor verdere informatie:  
[www.pokrof.nl](http://www.pokrof.nl) of het desbetreffende secretariaat.*

### Delft: (BG)

Zondag 11 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie

### Eindhoven: (BG)

Zondag 4 juni, 11 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 2 juli, 11 u: Goddelijke Liturgie.

### 's-Gravenhage: (BG)

Zaterdag 17 juni, 9.30 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 24 juni, 19 u: Vespers.

Zondag 25 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 15 juli, 9.30 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 22 juli, 19 u: Vespers.

Zondag 23 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 12 augustus, 19 u: Vespers.

Zondag 13 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 19 augustus, 9.30 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 26 augustus, 19 u: Vespers.

Zondag 27 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

### Haarlem: (BG)

Zaterdag 8 juli, 19.30 u: Vesper en Goddelijke Liturgie.

### Hengelo: (BG)

Maandag 5 juni, 11.30 u: Goddelijke Liturgie, in St.  
Lambertusbasiliek aan Enschedesestraat 1.

### 's-Hertogenbosch: (Johannes van Damascusgemeenschap)

*Iedere zondag 10.15 uur: Goddelijke Liturgie; soms bij  
afwezigheid van een priester Metten i.p.v. Goddelijke  
Liturgie.*

*Bijzondere diensten in juni, juli en augustus:*

Zondag 4 juni, Pinksteren - Triniteitszondag, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie. *Na de Liturgie de Knielgebeden.*

Zondag 11 juni, Eerste Zondag na Pinksteren -

Allerheiligen, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 25 juni, Derde Zondag na Pinksteren, 10.15 u:

Mettendienst.

Zondag 30 juli, Achtste Zondag na Pinksteren, 10.15 u:

Mettendienst.

Zondag 6 augustus, Gedaanteverandering des Heren, 10.15

u: Goddelijke Liturgie. *Op het einde van de Liturgie*

*Zegening van de Druiven.*

Zondag 27 augustus: Twaalfde Zondag na Pinksteren,

10.15 u: Mettendienst.

*Voor informatie over de diensten:*

*[www.byzantijnsekapel.nl](http://www.byzantijnsekapel.nl) of mevr. Myryam Corsten,  
tel. 073-6148508.*

### Kwadendamme: (Utrechts Byzantijns Koor)

Zondag 25 juni, 10.45 u: Goddelijke Liturgie, in H.

Bonifaciuskerk, Johan Frisostraat 7.

*Voor verdere informatie over Utrechts Byzantijns Koor:*

*[www.utrechtsbyzantijnskoor.nl](http://www.utrechtsbyzantijnskoor.nl)*

### Maastricht: (BG)

Maandag 5 juni, Tweede Pinksterdag, 10 u: Goddelijke  
Liturgie, Kerkfeest.

Zondag 18 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

### Nijmegen: (BG)

Zaterdag 24 juni, 19 u: Goddelijke Liturgie.

### Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)

Zaterdag 10 juni, 19 u: Chrysostomusliturgie.

*Voor informatie over Nijmeegs Byzantijns Koor:  
[www.cs.ru.nl/~kees/nbk/](http://www.cs.ru.nl/~kees/nbk/)*

### Roosendaal: (BG)

Zondag 30 juli, 15 u: Typika in O. L. Vrouweparochie,  
Kade 23.

### Rotterdam: (BG)

Zondag 4 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 2 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 6 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

### Tilburg: (Tilburgs Byzantijns Koor)

Zondag 11 juni, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

*Voor actuele informatie: [www.tilburgsbyzantijnskoor.nl](http://www.tilburgsbyzantijnskoor.nl)*

### Utrecht: (BG)

Zondag 18 juni, 10.30 u: Goddelijke Liturgie, Kerkfeest.

Dinsdag 15 augustus, 10.30 u: Goddelijke Liturgie.

# POKROF



is een uitgave van:  
katholieke vereniging voor  
seculiere  
athanasius en willibrod

